

Prof. Dr. Ümit Özdağ & Prof. Dr. Yelda Ongun

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA HASAR TESPİTİ

2019 Türk Dış Politikasının Analizi

DESTEK YAYINLARI: 1245

ARAŐTIRMA: 301

ÜMIT ÖZDAĞ & YELDA ONGUN / TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA HASAR TESPİTİ

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Haziran 2020

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-773-5

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

www.destekmedyagrubu.com

Deniz Ofset – Nazlı Koçak

Sertifika No. 40200

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

Prof. Dr. Ümit Özdağ

Prof. Dr. Yelda Ongun

*Türk Dış
Politikasında
Hasar
Tespiti*

2019 Türk Dış Politikasının Analizi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	15
Prof. Dr. Ümit Özdağ & Prof. Dr. Yelda Ongun	15
EGE'DEKİ SESSİZ ÇIĞLIK	29
Bahadır Selim Dilek	29
Özet	29
Giriş.....	30
Ege'de Sorunlar Yumağı.....	32
Yunanistan, Ege'yi Yunan Gölüne Çevirmek İstiyor.....	38
İşgal Altındaki Adalar	38
Eğitim ve Türkçe Öğrenme Hakkı	43
Din ve İbadet	43
Osmanlı Türklerinden Kalan Kültür Mirası	44
Vakıflar Sorunu	45
Kaynaklar	48
TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ: YAPISAL SORUNLAR, ÇATIŞAN ÇIKARLAR, FARKLI ÖNCELİKLER	49
Barış Doster	49
Özet	49

Osmanlı Devleti-ABD İlişkileri: Uzaktaki Büyük Ülke.....	50
Kurtuluş Savaşı'nda İlk Resmi Temas.....	53
2. Dünya Savaşı'nda Başlayan Yakınlaşma	55
Soğuk Savaş ve Hızla Gelişen İlişkiler.....	58
NATO Üyeliği ve ABD'nin Artan Nüfuzu.....	60
1960'la Girilen Gergin Süreç	62
1970'ler ve Artan Sorunlar.....	65
1980 Darbesi, ABD ve Özal'lı Yıllar	67
Soğuk Savaş'ın Bitmesiyle Başlayan Sorunlu Dönem.....	69
2000'li Yıllar ve Başına Çuval Geçirilen Müttefik	72
Çoğalan Sorunlar ve ABD'nin Tutumu	74
Emperyalist Bir Devletle İlişkinin Zorlukları	78
ABD'nin Türkiye Politikasındaki Öncelikler Nelerdir?.....	81
Sonuç.....	83
Kaynaklar	85

YIL 2019: SURİYE'DE ABD İLE

RUSYA ARASINA SIKIŞAN TÜRKİYE.....	89
Cahit Armağan Dilek	89
İŞİD Tehdidinin Kazananları ve Kaybedenleri	90
İŞİD Tehdidinin Kazananlar Listesi:.....	91
İŞİD Tehdidinin Kaybedenler Listesi.....	95
ABD'nin Askeri Stratejilerinde Türkiye'nin Yeri	97
İncirlik Mutabakatının Stratejik Sonuçları.....	99

AKP İktidarının Hesaba Katmadığı	
Rusya Askeri Olarak Suriye’de.....	99
Suriye’den Sonra En Çok Zarar Gören Ülke Türkiye.....	101
Sonuç Yerine:.....	114
Kaynaklar	116

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ

İLİŞKİLERİNDE FARKLI ETAPLAR	117
Prof. Dr. Cem Karadeli	117
Giriş.....	117
Tarihi Perspektif.....	117
Ankara Antlaşması	118
Güncel Sorunlar.....	121
2019’da Durum.....	127
Sonuç.....	130
Kaynaklar	134

TÜRKİYE’YE YÖNELİK

SINIR AŞAN TERÖR TEHDİDİ	137
Erol Başaran Bural	137
Özet	137
Giriş.....	138
Günümüzde Türkiye’ye Yönelik	
Sınır Aşan Terör Tehdidi.....	140
PKK Terör Örgütü.....	140

IŞİD Terör Örgütü	149
Sonuç ve Değerlendirme	151
Kaynaklar	153

TÜRKİYE’NİN MİLLİ GÜVENLİK SİYASETİ:

KURUMLAR, KURALLAR, KÜLTÜR.....	155
Dr. Haldun Solmaztürk	155
Özet	155
Ordusu Savaşırken Tatile Çıkan Bir Parlamento	156
Sultanlık	158
Başkan & Kongre.....	159
Özgür Olmayan Ülke	163
Kurumlar, Kurallar, Kültür	165
Milli Güvenlik Siyaseti	165
Yüksek Askeri Şûra, Terfi ve Tayinler.....	166
Milli Güvenlik Kurulu (MGK) ve	
Milli Güvenlik Siyaset(i) Belgesi	167
Cumhurbaşkanı & Cumhurbaşkanlığı.....	169
Türkiye Büyük Millet Meclisi	170
BİR TEZKERE HİKÂYESİ	171
Irak ve Suriye’ye Asker Gönderme Tezkeresi.....	171
BİR KANUN HİKÂYESİ	175
Askeralma Kanunu	175
Velhasıl.....	180

İRAN'IN İÇ VE DIŞ POLİTİKASINDA TÜRKLER 183

Prof. Dr. Haydar Çakmak..... 183

Kaynaklar 195

21. YÜZYILDA ÇİN VE

TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ 197

Konuralp Ercilasun..... 197

Özet 197

Giriş..... 197

Çin'in Siyasi Yapısı..... 198

Çin Halk Cumhuriyeti Yönetim Makamları..... 199

Çin'in Demografik Yapısı 202

Çin'in Nüfusu 203

Çin'in Geleceğe Dönük Nüfus Tahminleri..... 204

Mançu-Tunguz Grubu Azınlıklar 206

Moğol Grubu Azınlıklar 207

Türk Grubu Azınlıklar 207

Ekonomik Büyüme..... 210

Çin ve Türkiye'nin Büyüme Hızları 210

Çin'in Başlıca İhraç Ürünleri..... 211

Çin'in Geleceğe Dönük Büyüme Tahminleri 213

Çin'in Dış İlişkileri 214

Çin'in Gözünde Türkiye, Türkiye'nin Gözünde Çin..... 219

Türkiye-Çin İlişkilerinde Ana Unsurlar 222

Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı (ABD\$)..... 223

TÜRK DIŞ POLİTİKASININ İÇİNDE BULUNDUĞU DURUM VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	229
Osman Korutürk	229
Özet	229
BAŞLICA ULUSLARARASI KURULUŞLARLA İLİŞKİLERİMİZDE GEÇERLİ OLMASI GEREKEN TEMEL YAKLAŞIMLAR	231
AVRUPA BİRLİĞİ (AB)	231
KUZEY ATLANTİK İTTİFAKI (NATO)	234
AVRUPA KONSEYİ (AK) VE AVRUPA KONSEYİ PARLAMENTER MECLİSİ (AKPM).....	238
İSLAM İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ (İİÖ).....	239
İKİLİ İLİŞKİLERDE GEÇERLİ OLMASI GEREKEN TEMEL YAKLAŞIMLAR	240
ABD İLE İLİŞKİLER	240
KIBRIS	241
YUNANİSTAN İLE İLİŞKİLER	242
ORTADOĞU POLİTİKASI	244
GÜNEY KAFKASYA.....	245
AZERBAYCAN	246
ERMENİSTAN İLE İLİŞKİLER	246
ORTA ASYA CUMHURİYETLERİYLE İLİŞKİLER.....	247
BALKANLAR	247
KARADENİZ VE DOĞU AKDENİZ POLİTİKALARI	249
MONTRÖ ANTLAŞMASI.....	249

İRAK	250
SURİYE.....	252
İRAN	253
MISIR VE KUZEY AFRİKA	253
ORTADOĞU UYUŞMAZLIĞI İSRAİL, FİLİSTİN VE KUDÜS'ÜN STATÜSÜ	255
TÜRKİYE-NATO İLİŞKİLERİ	259
Emekli Korgeneral Tahir Bekiroğlu	259
Özet	259
GİRİŞ	260
NATO (NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION)	263
NATO'nun Kurulması	263
Soğuk Savaş Döneminde NATO	265
Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO.....	267
TÜRKİYE İLE NATO ARASINDAKİ İLİŞKİLER	272
Türkiye'nin NATO'ya Üye Olması.....	272
Soğuk Savaş ve Sonrası Türkiye-NATO İlişkileri.....	273
NATO Müttefiki Türkiye ve ABD Arasında İkili Sorunlar	275
Türkiye-NATO İlişkilerine İlişkin Değerlendirme	278
SONUÇ.....	281
Kaynaklar	282

BATI-SONRASI ULUSLARARASI DÜZEN VE TÜRKİYE: RUSYA BİR İLHAM KAYNAĞI MI?	287
Tarık Oğuzlu	287
Özet	287
Kavramsal Bir Tartışma	288
Batı Sonrası Uluslararası Düzen	291
Rus Revizyonizminin Kodları	295
Türk Revizyonizmini Anlamak.....	300
Sonuç Yerine: Türk Revizyonizmde Rus Bağlantısının Sınırları	305
Kaynaklar	309

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA DOĞU AKDENİZ STRATEJİSİ	315
Gözde Kılıç Yaşın	315
1. TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ STRATEJİSİ.....	319
1.1. Doğu Akdeniz’de Mücadele: Denizlerde Egemenlik Tesisi	319
1.2. Doğu Akdeniz Mücadelesinin Görünmeyenleri.....	322
1.3. Devlet Uygulamaları ve Hukuk Yaratım Süreci	324
2. TÜRKİYE’NİN KIBRIS STRATEJİSİ.....	333
2.1. Kıbrıs’ta İki Devletli Çözüm Modeli ve Egemen Eşitlik.....	333
2.2. Yeni “Son Deneme”ler.....	335
2.3. Çöken Müzakereler ve KKTC’de Ayrışma.....	337
2.4. KKTC Hükümeti’nin Maraş Kararı	338

2.5. Bir Deneme Daha	340
2.6. Kadife Ayrılık	342
3. TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ STRATEJİSİNDEKİ OLASI AÇMAZLAR.....	345
3.1. Meis Adası’na Tamınabilecek Deniz Yetki Alanları Sorunu	345
Türkiye’nin Avantajları	347
Türkiye’nin Karşı Karşıya Bulunduğu Riskler	351
Kısacası:	352
3.2. Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge.....	354
4. TÜRKİYE-LİBYA MUTABAKATI SONRASI DOĞU AKDENİZ.....	359
SONUÇ.....	362
KAYNAKLAR	367
Uluslararası Sözleşmeler.....	369

TÜRKİYE’NİN MİLLİ GÜVENLİK SİYASETİ:

KURUMLAR, KURALLAR, KÜLTÜR.....	371
EK-A: ABD Kongresi “NATO’ya Destek Kanunu”	371
H. R. 676.....	371
AN ACT.....	371

TÜRKİYE’NİN MİLLİ GÜVENLİK SİYASETİ:

KURUMLAR, KURALLAR, KÜLTÜR.....	375
EK-B: Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi, 3 Ekim 2018	375

GİRİŞ

Prof. Dr. Ümit Özdağ¹ & Prof. Dr. Yelda Ogun²

“Uluslararası” kavramı ilk kez Jeremy Bentham tarafından 1780’de yazılan ve 1789’da yayımlanan *An Introduction To The Principles Of Morals And Legislation* çalışmasında kullanılmış ve anlamın ilişkilendirilmesi bağlamında 18. yüzyılın sonundan itibaren uluslararası hukukla, 19. yüzyılın sonundan itibaren ise modern dönemdeki uluslararası ilişkilerin çerçevelendirilmesi bağlamıyla ele alınmıştır. Ontolojik olarak bakıldığında ise “savaşın nasıl engelleneceği” alanın temel çıkış sorusu olarak ifade edilebilir. Nitekim Yüz Yıl Savaşları’ndan itibaren gerek dini, gerek mezhepsel, gerek vesayet, gerek kıta üzerinde kontrol, gerekse de sömürgelerin paylaşımı üzerine oldukça kanlı ve yıpratıcı mücadele süreci içerisine giren Avrupalı devletler açısından Birinci Dünya Savaşı önemli siyasi, iktisadi, sosyolojik ve psikolojik yıkım ve travmaları beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu yıkımın bir daha yaşanmaması teorik ve pratik çalışmaların odak noktası haline gelmiştir ki kavramsal çerçeve de bu yaklaşım üzerine inşa edilmiştir. Alanın kurucu kuramı olarak kabul edilen “idealizm” ve ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından dile getirilen işbirliği, kolektif güvenlik, açık denizlerin serbestliği, gizli diplomasinin ortadan kaldırılması,

1. 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Yönetim Kurulu Onursal Başkanı.

2. Başkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı.

halklara self-determinasyon hakkı tanınması ve serbest ticaret gibi kavramlar bu anlamda yeni bir uluslararası sistem tasavvurunun temel kavramları haline getirilmiştir. Dolayısıyla, barış ve işbirliğine dayalı bir ilişki sistematiği ve Milletler Cemiyeti çatısı Birinci Dünya Savaşı sonrası sistemin asli unsurları olarak tasarlanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan kuramsal ve kavramsal olumlamaya rağmen gerek Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan, adil olmayan barış anlaşmalarının oluşturduğu yeni güç dengesinden memnun olmayan devletlerin revizyonist bir bloklaşmaya gitmesi, gerek 1929 ekonomik krizinin siyasi, iktisadi ve toplumsal sorunları tetiklemesiyle uluslararası ilişkilere idealizme dayalı bir bakış açısının büyük bir yansıma olduğunu ifade eden “realist” geleneğin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Nitekim, “meselelere olması gerektiği gibi değil olduğu gibi” bakmayı öncülleyen; anarşi, self-help (kendi başının çaresine bakma), savaş, çatışma, rekabet, (askeri) güç, güç dengesi, görelî kazanç, (bütüncül ve rasyonel olarak tanımlanan) devlet gibi kavramları insan doğasının çatışmacı yönünden hareketle tasarlayıp uluslararası sisteme adapte eden bir kuramsal ve kavramsal çerçevenin alana hâkim olmasına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrası bu kez de Birleşmiş Milletler’in çatısı altında gerçekleştirilmeye çalışılan işbirliği, dünyanın ideolojik olarak Doğu-Batı ekseninde bölündüğü yeni bir mücadelenin ortaya çıkmasıyla gerçekleştirilememiştir. Liberal-demokratik değerler ve serbest piyasa ekonomisini benimseyen Batı ile komünizmin siyasi-iktisadi-toplumsal sistematiğini dünyaya hâkim kılma iddiasında olan Doğu arasında ortaya çıkan bu mücadele katı ve monolitik blok politikalarının ve (ağırlıklı olarak nükleer nitelikteki) silahlanma rekabetinin belirlediği bir ilişki sistematiğinin ve dolayısıyla da bu minvaldeki

kavramların alana hâkim olduğu bir yapının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1962 Küba Krizi'nden sonra ortaya çıkan detant (yumuşama) dönemi, 1972 yılında imzalanan SALT I Anlaşması, 1975'te iki blok tarafından kabul edilen Helsinki Nihai Senedi ve 1979'da müzakereleri olumlu neticelenen SALT II görüşmeleri uluslararası sistemde tansiyonun düşmesini beraberinde getirdiği gibi alanla ilgili yeni kuramsal ve kavramsal yaklaşımların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Öncülüğünü Kenneth Waltz'ın yaptığı Sistemsel Realizm, uluslararası ilişkilerin anlaşılması ve açıklanabilmesi için salt devletler arasındaki ilişkiler üzerine kurulacak bir analizin yetersiz kalacağını; uluslararası sistemin uluslararası yapı ve etkileşim içindeki aktörlerin ilişki sistematiğinden meydana geldiğini; sisteme, sistem olma özelliğini ise yapının kazandırdığını çünkü yapının aktörlerin hem düşünme hem de hareket etme biçimlerinde belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla 1970'ler itibarı ile artık sistemsel yaklaşımların ve bu kuramların ortaya koyduğu kavramsal çerçevenin akademiye etkili olduğu bir süreç ortaya çıkmıştır. Ayrıca 1973'te meydana gelen Arap-İsrail Savaşı'nı takiben ortaya çıkan petrol krizi dünyada iktisadi dengeler üzerinde sarsıcı bir etki yaratmış, bu durum ise dünyadaki ideolojik eksenlerdeki Doğu-Batı bölünmesinin yavaş yavaş iktisadi eksende Kuzey-Güney kutuplaşmasına giden sürecin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönem, ayrıca, bu çerçevede özellikle siyasi-iktisadi yapılar ve süreçler arasındaki ilişki sistematiğini temel konu olarak belirleyen siyasal iktisat veya ekonomi politik olarak adlandırılan yeni çalışma alanlarına kaynaklık etmiştir. Bütün bu yapıların sosyal-toplumsal dinamikler ve karar verici aktörler üzerindeki etkileri ise inter-disipliner çalışmaların bu dönemde yoğun olarak görülmesini beraberinde getirmiştir. Nitekim, ABD Dışişleri Eski Bakanı ve Ulusal Güvenlik Eski

Başdanışmanı Henry Kissinger, 20 Ocak 1977'de *New York Times* gazetesine verdiği bir demeçte uluslararası yapının “askeri açıdan iki kutuplu, siyasi açıdan çok kutuplu, iktisadi açıdan ise karmakarışık” olduğunu söylemiştir.

Gerek Helsinki Nihai Senedi'nde üçüncü pakette ifade edilen insan hakları kavramı (ve bu doğrultuda dile getirilen talepler) gerek petrol krizi sonrasında Batı'ya karşı rekabet gücünü önemli ölçüde yitiren Doğu Bloku'nda gittikçe gözle görülür hale gelen iktisadi-sosyal meseleler, yeni bir süreci ortaya çıkarmıştır ki insan hakları, hukukun üstünlüğü, liberal demokrasi, refah, sürdürülebilir kalkınma gibi kavramlar bugün de uluslararası ilişkilere hâkim kavramlardır. 1985'te işbaşına gelen SB Komünist Partisi Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov'un “glasnost ve perestroyka” politikaları yeni bir süreci başlatmış, 1989'da Doğu Almanya'da yaptığı konuşmada “Tarih geç kalanları affetmez” vurgusu ve değişim ve dönüşümü yakalamaya yönelik çağrı, Doğu Avrupadaki “Kadife Devrimler”in ortaya çıkmasını tetiklemiştir. Nihayetinde de 1991 yılı sonu itibarı ile Sovyetler Birliği dağılmıştır.

Soğuk Savaş'ın barışçıl bir şekilde sona ermesi ve bu durumun Uluslararası İlişkiler alanında çalışan akademisyenlerce öngörülemediği ve açıklanamamış olması, disiplin açısından kritik bir eşittir. Nitekim alana hâkim olan bakış açılarının Soğuk Savaş sonrası dönemi algılama ve açıklamada yeterli olamayacağı yaklaşımı ağırlık kazanmıştır. Bu çerçevede, mevcut teorilerin çizdiği kuramsal ve kavramsal çerçevelerin dışında yeni bakış açılarına ve yeni kavramlara ihtiyaç olduğu noktasından hareketle, mevcut tanımlamaların Soğuk Savaş sonrası dönemi karşılayamayacak olmasından dolayı, mevcut kavramların yeniden tanımlanmalarına ihtiyaç duyulduğu dile getirilmiştir. Ancak bu oldukça karmaşık ve zor bir süreçtir ki 1985 yılında Kalevi J. Holsti, Uluslararası İlişkiler teorilerinin